

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

БРОЈ 49

БЕОГРАД, 5 ДЕЦЕМБАР 1931.

ГОДИНА III

Садржај:

Prva srpska štedionica d. d. — Prijedor
Врањска кредитна банка — Врање
Srpski kreditni zavod d. d. — Bos. Gradiška
Трговачко прометно д. д. — Загреб
Дионичарско друштво за рибогојство д. д. — Загреб
Прво југословенско транспортно д. д. Шенкер и комп. — Загреб

PRVA SRPSKA ŠTEDIONICA D. D. — PRIJEDOR.

Krajem 1930. godine navršena je prva četvrt stolecā, od kako postoji Prva srpska štedionica u Prijedoru. Ona je osnovana 1905. godine, dakle u prvim godinama XX. veka. U to doba primećuje se u južnim krajevima austro-ugarske monarhije, a naročito u Bosni i Vojvodini, živa akcija oko osnivanja nacionalnih srpskih privrednih organizacija, u prvom redu banaka. Inicijativa za ova osnivanja je ponikla pre svega iz redova upravljača Srpske banke d. d. u Zagrebu, koja je bila tehnički savetnik i moralni zaštitnik svih tih malih provincijskih novčanih zavoda. Njihov je broj bio vrlo velik, i jedva da postoji varoš u kojoj nije osnovana barem jedna nacionalno-srpska novčana ustanova.

I kod Srpske štedionice u Prijedoru je kumovala Srpske banka d. d. Zagreb. Glavnica joj je bila utvrđena sa 100 hiljada dinara, ali se pokazalo da je i suviše malena, zbog čega je povišena naredne godine na 150 hiljada a u 1909. godini na 200 hiljada, kolika je bila sve do 1918. godine. Za prilike, pod kojima se osnivalo bosansko bankarstvo tipična je činjenica, da su pravila bančina nekoliko puta slata nadležnoj vlasti na odobrenje a da ih je ova u više mahova vratila, tražeći uvek izvesne izmene, koje se je moralo uzeti u obzir i provesti na skupština akcionara.

Posle oslobođenja nastupa kod Prve srpske štedionice doba energičnog poslovnog razmaha. U to vreme dolazi pre svega i buran period povišenja glavnice — za nepunih sedam godina ona je osam puta povišena — od 200 hiljada kruna u 1918. godini na 13 miliona kruna odnosno 3.25 miliona dinara u 1924. godini. Od tog doba pa sve do danas glavnica je ostala nepromenjena.

Da nabrojimo još i nekoliko markantnih događaja iz istorije ove banke: U 1906. godini banka je prvi put uvela nedeljnu štednju i počela da upućuje naše iseljenike u Ameriku, da joj svoje uštedevine šalju na ulog i priplod, od čega je banka imala izvesne koristi. U 1909. godini otvoren je filijal u Drvaru, koji je međutim brzo likvidiran, u 1911. godini, pošto su se njegovi poslovi pokazali kao nerentabilni.

Do 1910. godine, dakle za prve četiri godine rada je čista dobit u celosti dodeljivana rezervnim fondovima, čime je banka u znatnoj meri ojačana. Tek u 1910. godini pristupilo se isplaćivanju dividende, počevši sa 10%. U toku vremena štedionica je učestvovala i u osnivanju drugih nacionalnih novčanih institucija. Tako na primer pripada ona i međ osnivača Srpske centralne banke d. d. u Sarajevu sa 50.000 zlatnih kruna.

Posle rata, u 1924. godini izvršena je fuzija sa Srpskom zanatlijskom bankom u Prijedoru, kojom je prilikom glavnica poslednji put povišena — na današnju visinu.

Za prvih 17 godina rada je isplatila ukupno na ime di-

vidende 148%; u posleratnim godinama, kod nepromenjene glavnice je rezultat rada relativno još povoljniji: od 1923. do 1930. godine plaćeno je na ime dividende 126% odnosno 4.09 miliona (kod glavnice od 3.25 miliona dinara) a čista dobit za to doba iskazana je sa 5.95 miliona odnosno sa 185% od glavnice za osam posleratnih godina.

Kretanje bančinih poslova za poslednje četiri godine objašnjavaju nam glavne bilansne pozicije, koje smo uporedili u donjoj tablici. Dobijamo sledeću sliku:

Aktiva	Račun izravnjanja.			
	1927.	1928.	1929.	1930.
	u hiljadama dinara			
Blagajna	511	268	402	582
Menice	7.696	10.374	11.861	13.177
Hartije od vrednosti	116	116	131	247
Dužnici	4.892	5.670	4.697	5.181
Nepokretnosti	400	495	495	495
Kaucije	—	44	39	34
Ostave	9.092	10.886	12.482	12.681
Pasiva				
Glavnica	3.250	3.250	3.250	3.250
Rezervni fond	1.068	1.213	1.372	1.602
Spec. rezervni fond	45	45	45	—
Poverioci	2.562	3.663	2.839	4.191
Reeskont	1.627	2.928	1.743	1.164
Ulozi na štednju	4.240	4.908	5.775	6.733
Ulozi po tek. rač.	—	—	1.576	1.687
Nepodignuta dividenda	19	21	4	5
Prenosna kamata	89	182	222	305
Čista dobit	713	713	761	744
Zbir bilansa	22.706	27.854	30.108	32.397

Zbir bilanse je poslednjih četiri godina porastao za deset miliona dinara odnosno za jednu trećinu, od 22.7 miliona na 32.4 miliona dinara. Interesantno je pri tome pogledati kakvim se ritmom odvija taj porast i tu vidimo, da se kreće analogno našim privrednim prilikama. Za vreme najbolje konjunktura, od 1927. ka 1928. godini iznosi porast bilanse 5 miliona dinara, a u obema narednim godinama 2.2 miliona dinara; konjunktura se pogoršala, naročito u drvetu, što je od odlučnog uticaja za Prijedor i okolinu.

Glavnica iznosi 3.25 miliona a podeljena je na 32.500 komada akcija od nominale 100 dinara. Rezervni fond je poslednje tri godine porastao od 1.06 miliona na 1.60 miliona, tako da dostiže krajem 1930. godine 50% od glavnice. Na taj način sopstvena sretstva iznose 4.85 miliona, sa dobitkom čak i 5.6 miliona, što prema 1927. godini znači povećanje od skoro 600 hiljada dinara.

Mного važnija su strana sretstva, koja potiču iz sledećih izvora: uloga na štednju i po tekućim računima, reeskonta i poverioca. Ukupno oni su prema 1927. godini porasli za 5.35 miliona na 13.77 miliona. Pri tome su interesantne promene pojedinih izvora: ulozi na štednju porasli su od 4.2 miliona u 1927. godini na 6.73 miliona krajem 1930. godine; pošto su ulozi po tekućim računima zasebno iskazani tek poslednje dve godine sa 1.57 miliona odnosno 1.68 miliona onda to znači, da su ulozi do 1930. godine porasli na 8.42 miliona odnosno punih 100% za tri godine. Poverioci bančini pokazuju također tendenciju porasta, od 2.56 miliona na 4.2 miliona dok je reeskont, koji je u 1928. godini dosegao maksimalnu visinu sa 2.93 miliona, poslednjih godina u postepenom opadanju — zbog obilnosti drugih izvora stranih sretstava, pre svega uloga — tako da iznosi krajem 1930. godine samo još 1.16 miliona dinara.

Iz svih dosada nabrojanih promena rezultira, da je obrtni kapital bančini poslednje tri godine porastao za skoro 6 miliona dinara, odnosno od 13.5 miliona na 19.37 miliona dinara. Placiran je u sledeće pozicije: menice, dužnike po tekućim računima, na gotovinu u blagajni, nepokretnosti i hartije od vrednosti.

Menični krediti dominiraju. Oni su prema 1927. godini porasli za skoro 5.5 miliona na 13.18 miliona dinara krajem 1930. godine. Ceo portfelj je podeljen na 4457 menica, što dokazuje, da su menični krediti vrlo maleni — seljački, pošto iznosi jedna menica prosečno 2.956 dinara. U toku 1930. godine eskontovano je svega 43.08 miliona dinara, a to preko 13.131 menica. Ovde je prosečan iznos menice nešto veći, jer dostiže 3280 dinara. Krediti po tekućim računima davani su uz hipotekarno osiguranje i uprava bančina napominje, da je u 1930. godini znatno oborila kamatnu stopu. Ovi su krediti bili najveći 1928. godine, sa 5.67 miliona dinara; u 1929. godini smanjeni su za jedan milion da bi se u 1930. godini ponovno povisili na 5.18 miliona dinara.

Nepokretnosti bančine su poslednje tri godine bilansirane nepromenjeno sa 495 hiljada dinara, a iskazani portfelj hartija od vrednosti je u poslednjoj godini dupliran na 250 hiljada dinara; tako mali iznos efekata zapravo je iznenađujući, pošto je poznato, da su u 1930. godini sve banke znatno povećale svoj portfelj hartija od vrednosti. Prva srpska štedionica ima međ ostalog 7% Investicioni zajam, akcije Narodne banke, Zanatske banke Beograd i Agrarne banke. Gotovina u blagajni je iskazana sa relativno malim iznosom od 583 hiljade dinara (u šta ulazi i žiro-račun kod Narodne banke, filijal u Banjaluci i Poštanska štedionica Zagreb i Sarajevo). Potraživanja kod banaka knjižena su preko računa dužnika po tekućim računima.

Račun gubitka i dobitka daje sledeću sliku:

Račun gubitka i dobitka.

Rashodi	1927.	1928.	1929.	1930.
	u hiljadama dinara			
Kamata	359	369	435	476
Porezi, nameti i takse	239	277	234	318
Troškovi i plate	225	235	313	324
Otpis od nepokretnosti	—	5	—	—
Čista dobit	713	713	761	744
Prihodi				
Kamata	934	1.032	1.265	1.364
Prihod od nepokretnosti	—	39	45	46
Provizije	603	528	432	452
Zbir rashoda ili prihoda	1.537	1.599	1.743	1.862

Bruto dobit je u neprekidnom povećanju: od 1.53 miliona u 1927. godini na 1.86 miliona u 1930. godini. Svi bančini prihodi su veći no 1929. godine, ali su veći i rashodi. Kod pasivnih kamata nema većih promena; troškovi uprave i plate kao i opšti troškovi povećali su se prema 1929. godini za 11 hiljada na 324 hiljade a prema 1927. i 1928. godini porast iznosi 100 hiljada dinara. Razni porezi, prirezi i takse predstavljaju relativno vrlo velik teret, veći od ukupnih bančinih rashoda na ime plate i

upravnih troškova. Prema 1929. godini porezi su porasli za 84 hiljada dinara; u 1930. godini dostižu 318 hiljada, dakle toliko kao i ostali troškovi. Zbog toga povećanja poreza je u 1930. godini čista dobit manja no u prošloj — za 17 hiljada dinara, a iznosi 744 hiljade dinara, dok je u 1927. i 1928. godini iznosila 713 hiljada dinara.

Od ove iskazane dobiti dodeljeno je: 154.6 hiljada dinara rezervnom fondu, koji time dostiže 1.76 miliona dinara odnosno 55% od glavnice, 74 hiljade je dato upravnom odboru kao 10% tantijema, nadzornom odboru 12 hiljada, za dobrotvorne priloge 15.500 dinara a kao dividenda za 1930. godinu upotrebljeno je 487.500 dinara odnosno 15 dinara po akciji ili 15%. To je za sadašnje prilike jedna vrlo lepa dividenda.

U posleratnim godinama banka je plaćala na ime dividende: od 1919. do 1922. godine 15%; u 1923. godini 16%, a u 1924. godini, koja je rekordna, 18%. Zatim se dividenda postepeno smanjuje: u 1925. i 1926. godini iznosi 16%, a od 1927. do zaključno 1930. godine 15%.

U upravi Prve srpske štedionice u Prijedoru nalaze se sledeća gospoda: Jovo P. Radetić predsednik; Svetozar Mitrović potpredsednik; Simo Rabotić, Dušan Kovačević i Zarije Gašić; u nadzornom odboru su gospoda: Pero M. Radetić i Stevo Mitrović. Pri tome je interesantno napomenuti, da se nalaze u upravi g. Jovo P. Radetić kao predsednik i g. Svetozar Mitrović sve od osnivanja zavoda pa do danas neprekidno — dakle 25 godina, što je svakako jedan vrlo redak jubilej.

ВРАЊСКА КРЕДИТНА БАНКА, ВРАЊЕ.

Врање и околина мора да пружа врло подесан терен за банкарски посао, пошто имамо у тој малој провинцијској вароши читавих пет локалних банака, од којих су две нарочито интересантне: Врањска кредитна банка и Врањска привредна банка. Обе банке билансирају свака са око 40 милиона динара, имају скоро исту главницу (2 односно 3 милиона динара) некако исте улоге на штедњу (16 милиона динара а према томе и скоро једнак волумен послова. Ове банке подржавају и своје филијале у Куманову.

Упркос томе има Врањска кредитна банка једно значајно преимућство; она је старија од Врањске привредне банке. Основана је 1921. године — а и то под нарочитим околностима. Раније имали смо у Врању два врло просперна новчана завода, два банкарска пионира после-кумановске Србије, наиме Врањску акционарску штедионицу, основану 1889. године и Врањску задругу за међусобно помагање и штедњу, која је основана 1892. године. Оба ова два новчана завода уједињена су 1921. године, под заједничком новом фирмом Врањска кредитна банка. Она дакле није никаква нова креација већ наставља рад двају досада врло просперних новчаних завода. Приликом фузије, пре десет година, главница је износила 1 милион динара, а 1929. године приступило се повишењу на 2 милиона — због снажног прилива туђих сретстава. Главница је подељена на 20.000 комада акција од по 100 динара номинале.

У наредној таблици смо упоредили најважније билансне позиције за последње три године, чије нам кретање показује врло интересантну слику банчиног напретка:

Рачун изравњања.

Активна.	1928 г.	1929 г.	1930 г.
	у хиљадама динара		
Благajна	399	237	248
Потражња код банака	1.215	1.734	4.005
Непокретности	167	392	383
Намештај и прибор	39	44	68
Хартије од вредности	379	474	727
Менице	6.840	9.498	9.103
Залог	189	125	214
Текући рачуни	4.528	4.262	6.603
Оставе, гаранције и т. д.	12.251	12.865	14.313

Пасива.			
Главница	1.000	2.000	2.000
Резервни фонд	329	353	433
Пенциони фонд	40	44	53
Народна банка, Скопље	875	1.036	499
Улози на штедњу	11.968	13.388	15.942
Улози по тек. рачунима	305	306	2.400
Повериоци	106	209	55
6% порез на камату	—	44	47
Неисплаћена дивиденда	9	2	9
Чиста добит	150	286	287
Збир биланса	26.244	29.635	35.664

Рачун губитка и добитка.

Расходи	1928 г.	1929 г.	1930 г.
	у хиљадама динара		
Трошкови	233	659	619
Камата	1.259	1.454	1.580
Прирези и порези	69	96	136
Сумњива потраживања	—	—	16
Отписи непокретности и намештаја	11	9	14
Чиста добит	150	286	287
Приходи			
Камата	1.119	1.619	1.775
Провизије	599	872	851
Кирија	6	6	18
од држ. харт. од вредности	—	7	8
Збир расхода или прихода	1.722	2.505	2.652

Пре свега пада у очи рапидно повећање збира билансе — за последње две године, дакле баш у доба кад се код многих наших банака примећује рестрикција пословног волумена. Код Врањске кредитне банке порастао је збир билансе последње две године за скоро 10 милиона на 35,66 милиона динара. То је последица следећих промена: главница је већа а. један милион, улози на штедњу за преко 5 милиона, улози по текућим рачунима за 2,2 милиона и т. д.

Сопствена сретства банчина износе — заједно са добитком — крајем 1930. године 2,77 милиона према 1,52 милиона у 1928. години, због повећања главнице, фондова и добити.

У много издашној мери повећавају се страна сретства, у првом реду улози: они по уложним књижицама порасли су од 11,97 милиона на 15,94 милиона динара, а по текућим рачунима од 305 хиљада, колико су износили у 1928. и 1929. години, повећани су у 1930. години на 2,4 милиона динара. Реесконтни кредит код Народне банке, филијале у Скопљу, који је 1928. године исказан са 875 хиљада динара, порастао је крајем 1929. године на 1,04 милиона, али је у 1930. години смањен на 500 хиљада динара. Пошто су улози тако снажно притицали банка је била у стању да делимично ликвидира своје дуговање код Народне банке. Укупно страна су сретства порасла од 13,25 милиона у 1928. години на 18,89 милиона крајем 1930.

Ово је кретање у толико интересантније, пошто је познато, да су привредне прилике последњих година знатно погоршане и да је упркос тому штедња показивала леп напредак, и ако је последње две године Врањска кредитна банка неколико пута снизила каматну стопу на уложке.

Укупан обртни капитал порастао је од 14,77 милиона у 1928. год. на 21,67 мил. у 1930. год., дакле за 7 милиона односно 30% у току од две године; пласиран је на менице, текуће рачуне и на потраживања код новчаних завода. Кредити банчини, дати на основу менице, достигли су рекордну висину у 1929. години са 9,5 милиона динара; у 1930. години редуцирани су за 400 хиљада на 9,1 милион динара. То је у 1930. години типична појава код скоро свих наших банака. Изгледа да постају кредити по текућим рачунима си-

гурнији и лукративнији, нарочито пошто су покривени и меничним гаранцијама. Ови су рачуни код Врањске кредитне банке у 1929. години нешто мало мањи до у претходној; али су у 1930. години повећани за 50% на 6,6 милиона динара. Најзначајније је кретање позиције потраживања код банака. Од 1,22 милиона у 1928., повећано је у 1929. на 1,73 милиона а у 1930. години на 4 милиона динара. То значи, да потражују Врањска кредитна банка од својих пословних веза, банака 4 милиона динара односно два пута њезину главницу. Таквих банака има код нас врло мало. Међутим то је један врло правилан потез. У очи привредних прилика 1931. године, банка је пласирала једну четвртину страних улога у ликвидне рачуне. Сувише велики приватни лукративни пласмани постали су несигурни; банка је имала још могућност да пласира своје расположиве готовине у хартије од вредности, али је добро, што то није урадила, пошто се очувала курсних губитака. Ово је доказ, да је њезина управа правилно разумела привредне прилике и да је 1931. годину дочекала на начин, који је једино могућан. Међ нашим банкарским билансама за 1930. годину нашли смо их врло мало, који тако јасно манифестују приправност за прилике у 1931. години.

Кредити на залог државних хартија од вредности износе крајем 1930. године 214 хиљада, према 125 хиљада у 1929. години. Хартије од вредности исказане су у 1930. години са 727 хиљада, од чега отпада половина на вредности резервног фонда. Непокретности, које претстављају знатне банчине тихе резерве, билансиране су са 383 хиљада дин.; од тога износи имање у Куманову 229 хиљада а у Брањској бањи 154 хиљада динара. Намештај и прибор је исказан са 68 хиљада — у последњој години за 24 хиљада више.

Повећање банчине делатности имало је за последицу и пораст бруто-добити: од 1,72 милиона у 1928. години порасла је на 2,65 милиона у 1930. години. Приходи од камата су порасли у последњој години за 150 хиљада (у 1929. години за читавих 500 хиљада) док су приходи од провизија мањи за 21 хиљаду код 850 хиљада динара. Кирије су у 1930. години за три пута веће но у 1929 или 1928. години; а приходи од хартија од вредности су остали непромењени. У банчиним расходима сматрамо да је најповољнија чињеница смањење трошкова, који су према 1929. години мањи за 40 хиљада а износе 619 хиљада динара. Упркос обарања каматне стопе повећани су издаци на камате за 134 хиљада на 1,58 милиона, пошто су улози на штедњу много већи но лане. Порези и прирези су према 1928. години порасли за 100%, а према 1929. години за 40 хиљада динара, на 136 хиљада динара. О врло ригорозном билансирању доказују и отписи сумњивих потраживања од 16 хиљада динара, што се до сада није практиковало; и амортизација непокретности и инвентара ове је године већа но у претходним. Због свих тих промена чиста је добит остала иста као и лане, са 287 хиљада динара.

Подељена је на следећи начин: 10% дотирано је резервном фонду, а 3% пенсионом, укупно 37,3 хиљада динара. На име тантијеме подељено је управном одбору 10%, надзорном одбору 4% а чиновницима 3%; укупно 48,8 хиљада динара. На име дивиденде исплаћено је 200 хиљада динара односно 10% а 857 динара пренето је на нови рачун.

Интересантна је дивидендна политика Врањске кредитне банке: у 1921. години, (кад је основана) није плаћено ништа, у 1922. години 20%, у 1923. и 24. години 18%, у 1925. години 20%; од 1926. до искључиво 1928. године 12% а последње две године 10%.

У управи Врањске кредитне банке се налазе следећа господа: претседник је Таса Т. Стајић, трг; потпретседник Риста Т. Стефановић, трг.; Стојан Атанасијевић, трг.; Драгутин Влајковић; Јован А. Стефановић трг.; Манојло Џурачевић, трг.; у надзорном одбору су Александар П. Христић, адвокат, претседник; а чланови Јанко М. Пешић и Влајко Србинац, трг.

SRPSKI KREDITNI ZAVOD D. D. — BOS. GRADIŠKA.

Međ novčane zavode, koji su početkom XX. veka osnovani u Bosni i Hercegovini, sa važnom privrednom zadaćom, da okupe oko sebe srpske nacionalne elemente, spada i Srpski kreditni zavod d. d. u Bosanskoj Gradiški. Osnovan je 1907. godine inicijativom i učešćem Srpske banke u Zagrebu odnosno njezinih upravljača — koji su u to vreme potpomagali osnivanje celoga niza takvih manjih banaka, koje su bile od vrlo velikog lokalnog značenja. Početna glavnica bila je veoma skromna, ali je već 1913. godine povišena na 300 hiljada kruna i 1919. godine na 500 hiljada kruna. Do 1922. godine povišena je na 4 miliona kruna odnosno 1 milion dinara. U 1925. godini sleduje povišenje na 1.75 miliona, a 1926. godine na 2 miliona dinara, kod emisijonog kursa od 140 dinara po akciji. Svega ima sada 20.000 imenskih akcija od po 100 dinara. U Prnjavoru ima banka i svoj filijal.

Kao sve provincijske banke, tako je i Srpski kreditni zavod u Bos. Gradiški usko povezan sa privrednim prilikama svoga kraja i okoline. Tamo dominira drvo i stoka, koji su poslednje dve godine proživljava tešku krizu. Seča je smanjena a time je smanjena i zarada ondašnjeg naroda. Pod ovakvim okolnostima za banku više nije važno pitanje povećanja poslova, već održanje ranije stečenih pozicija.

Srpski kreditni zavod je u tome pogledu imao srećnu ruku, što nam najbolje dokazuje upoređenje glavnih bilansnih pozicija za poslednje četiri godine. Dobijamo sledeću sliku:

Račun izravnjanja.

Aktiva	1927.	1928.	1929.	1930.
	u hiljadama dinara			
Gotovina	597	469	954	524
Hartije od vrednosti	207	242	246	308
Vrednost pensionog fonda	52	52	52	47
Menice	7.541	10.301	12.619	13.191
Dužnici	3.555	3.334	2.721	2.373
Nepokretnosti	—	—	—	35
Ostave, garantije i t. d	2.151	1.977	4.580	5.984
Pasiva				
Glavnica	2.000	2.000	2.000	2.000
Rezervni fond	700	782	881	1.002
Pensionni fond	173	211	272	324
Ulozi na knjižice	5.013	5.225	6.516	6.998
Ulozi po tek. rač.	—	1.174	1.451	1.274
Poverioci	1.587	1.529	1.849	1.129
Reeskont	1.344	2.331	2.519	2.712
Sumnjiva potraživanja	258	177	—	—
Prenosni računi	319	510	606	438
Čista dobit	406	458	496	445
Zbir bilansa	14.104	16.375	21.174	22.464

Zbir bilansa svake se godine povećava, i ako je porast u 1930. godini mnogo sporiji — kao posledica opštih privrednih prilika, kojima se ni banka nije mogla odupreti. U 1927/28. godini bilans je povećan za preko 2 miliona, u 1929. godini čak i za 5 miliona, dok u 1930. godini njezin porast iznosi samo još 1.3 miliona dinara.

Sopstvena sretstva bančina su također u porastu, i ako je glavnica ostala nepromenjena sa 2 miliona. Porast potiče od povećanja bančinih fondova, što je dokaz da uprava vodi računa o snaženju svojih sretstava. Rezerve su za poslednje tri godine porasle od 873 hiljade na 1.32 hiljade dinara odnosno od 40% na skoro 70% od glavnice.

Od stranih sretstava, kojima raspolaže banka, u porastu su ulozi na štednju i reeskont. Priliv uloga na štednju je uprkos privredne depresije konstantan; za vreme od poslednjih tri godina povećan je za 2 miliona na 7 miliona odnosno za skoro 30%. Ali su tome na suprot smanjeni ulozi po tekućim računima i poverioci. Prvi od 1.45 miliona u 1929. godini na 1.27 miliona a poverioci od 1.85 miliona u 1929. godini na 1.13 miliona; ukupno obe su pozicije smanjene u 1930. godini za 900

hiljada dinara. Uprkos porasta uloga na štednju i reeskonta na 2.71 milion, bilo je smanjenje veće, tako da su ukupna strana sretstva krajem 1930. godine za 222 hiljade dinara manja no u 1929. godini. To je znak da je banka u 1930. godini počela da smanjuje svoj poslovni volumen, što je u današnje vreme jedino pravilno.

Ukupni obrtni kapital bančin porastao je poslednje tri godine od 11.2 miliona na 15.98 miliona dinara u 1929. godini (u 1930. godini manji je za 100 hiljada dinara) a raspoređen je na sledeće plasmane:

Daleko najveći krediti dati su na osnovu menica, za šest puta više no dužnicima po tekućim računima. Strukturelna promena u kretanju bančinih dužnika po tekućim računima i menicama vrlo je interesantna: dok kod skoro svih banaka primećujemo da se poslednjih godina povećavaju krediti po tekućim računima na štetu menica, to je kod Srpskog kreditnog zavoda situacija obrnuta: za poslednje četiri godine smanjili su se dužnici po tekućim računima od 3.56 miliona u 1927. godini na 2.37 miliona u 1930. godini, a menični krediti su porasli od 7.54 miliona na 13.2 miliona dinara. To su jedina dva načina kreditiranja. Lombardni i hipotekarni krediti se ne odobravaju.

Bančine hartije od vrednosti su poslednje četiri godine porasle za jednu trećinu odnosno za 100 hiljada na 308 hiljada dinara. Zajedno sa vrednostima rezervnih fondova one iznose 355 hiljada dinara. Gotovina u blagajni manja je no u 1929. godini, a sa 524 hiljade pretstavlja nekako 25% od glavnice.

U pogledu na relativno velika strana sretstva, naročito uloga po tekućim računima, poverioca i reeskonta bilo bi možda celishodno, da poveća banka svoja sopstvena sretstva novom emisijom, kako bi njima mogla zameniti poverioce i reeskont, koji bi i dalje mogao da posluži kao rezerva.

Upoređenje glavnih pozicija računa gubitka i dobitka daje sledeću sliku:

Račun gubitka i dobitka.

Rashodi	1927.	1928.	1929.	1930.
	u hiljadama dinara			
Kamata	—	579	644	765
Porez i prirez	280	97	178	232
Troškovi	296	330	359	384
Čista dobit	406	458	496	445
Prihodi				
Prenos iz ran. godina	10	2	9	14
Kamata	744	1.186	1.593	1.524
Razni prihodi	230	276	76	289
Zbir prihoda ili rashoda	984	1.464	1.678	1.828

Bruto dobit je poslednje četiri godine skoro udvostručena a u 1930. godini je iskazana sa 1.83 miliona dinara. Od toga otpada 1.52 miliona na prihod po kamatama, 289 hiljada na razne prihode, a na prenos dobiti iz ranije godine 14 hiljada dinara. Upoređeno sa ranijim godinama je prihod od kamate bio najveći u 1929. godini, dok su razni prihodi u 1930. godini veći no lane.

Pasivna kamata veća je no ranijih godina, zbog povećanja reeskonta i uloga na štednju. Ovo je povećanje interesantno već i zbog toga, što su strana sretstva per saldo manja no u 1929. godini. To dokazuje, da se banka u ovoj godini služila skupljim stranim sretstvima. Kod pozicije poreza imamo velike promene. U 1927. godini porezi su sa 280 hiljada dinara najveći; u narednoj godini iznose samo 97 hiljada, što tumačimo na taj način, da je banka ranije godine porezu već u napred položila. Poslednje dve godine opet ponovno raste, na 232 hiljade, što nije malo. Troškovi bančini kreću se u normalnim granicama; u poslednjoj, 1930. godini porasli su za 25 hiljada, što odgovara i porastu ranijih godina.

Sumnjiva potraživanja knjižena su preko bilansa; u 1927. i 1928. godini sa 435 hiljada dinara ali ih u 1929. i 1930. godini u pasivi više nema.

Čista dobit je u 1930. godini za 10% manja no lane a iznosi

445 hiljada dinara. Podeljena je na sledeći način: 20% odnosno 86 hiljada dinara je dotirano rezervnom fondu, 5% (21.5 hiljada) pensionom fondu; kao vanredni dodatak rezervnom fondu 11.5 hiljada. Tantijema upravnom i nadzornom odboru i nagrada činovništvu iznosi 83.6 hiljada dinara a dobrovoljni priloz 9 hiljada. Pri tome treba napomenuti da je već i kroz račun gubitka i dobitka proknjiženo 3460 dinara kao dobrovoljni priloz. Na ime dividende plaćeno je 11% (5% redovne i 6% superdividende) odnosno 220 hiljada dinara. Ostatak dobiti od 13.647 dinara prenet je na novi račun.

U 1924. i 1925. godini plaćena je 16% dividenda; u narednim godinama postepeno opada: u 1926. godini iznosi 14% zatim u 1927. do 1929. godine 12% a u 1930. godini 11%.

U upravi se nalaze gg.: Vladimir Rakić, Tomo Bjagojević, Lazar Stojadinović, Dragutin Brković, Tešo Prčić, Dr. Mirko Subotić, Milan Lajić, I. Miladinović i Žarko J. Mostić.

ТРГОВАЧКО ПРОМЕТНО Д. Д. — ЗАГРЕБ.

Анализирајући биланс Трговачко прометног д. д. из Загреб за годину 1929 ми смо констатовали да се Трговачко прометно д. д. бави трговином житарица као и трговином колонијалном робом. Оно је било гросиста колико у једној толико у другој бранши. Ситуација у прошлој години се је темељито променила. Колонијално одељење одвојило се од оног за жито и земаљске продукте. Досадашње главни директор и водитељ колонијалног одељења г. Т. Гринфелд оснвао је своју самосталну радњу у колонијалној роби. Трговачко прометно д. д. бави се у најновије време само трговином житарица и земаљских продуката.

У вези са одвајањем колонијалног одељења као и водећи рачуна о смањеној могућности пословања житарицама јер извоз у главном не долази више у обзир, проведено је ове године и снижење главнице од 9 на 3 милиона динара.

Операција редуције главнице проведена је ове године тако да не долази до изражаја у биланси за прошлу годину. Праву слику подужења и његовог рада видећемо тек из билансе за годину 1931 кад буде исказана главница не од 9 него од 3 милиона динара.

За трговину житарицама за велика подужења, осим кукуруза где монопол није апсолутан, остаје једино домаће тржиште. Међутим и оно је у погледу трговања скучено. Трговци жита могу да купују пшеницу за Извозно друштво. Млинови могу куповати осим неких изнимака, само од Привилегованог извозног друштва. Према томе поље рада трговца житом скучено је и у унутрашњем промету на минимум. Које онда чудо што поједине велике житарске фирме напуштају пословање и повлаче се. Ако данашње стање потраје дуго, једног дана кад се силом нових прилика поновно нађемо на терену слободније трговине констатоваћемо да немамо довољан број фирми које би биле у стању да ту трговину узму у своје руке.

Биланс Трговачко прометног д. д. за 4 последње године показује следећу слику:

Актива.	1927 г.	1928 г.	1929 г.	1930 г.
	у хиљадама динара			
Благајна	248	293	289	177
Роба	6.752	4.634	8.387	4.866
Менице	487	252	858	154
Ефекти	11	16	10	10
Дужници	—	—	24.117	17.965
Салдо дужника-повер.	4.191	4.281	—	—
Пасива.				
Главница	9.000	9.000	9.000	9.000
Резерва	375	375	425	425
Прихвати	2.300	—	6.755	3.238
Повериоци	—	—	17.205	10.113
Добитак	20	38	177	297
Укупан биланс	11.795	9.513	33.663	23.174

Биланса за 1930 годину може се заправо упоредити

само са билансом за 1929 годину. Године 1927 и 1928. дужници и повериоци нису засебно билансирани, него пер салдо, што може дати погрешну слику.

Укупан биланс за 1929 годину износио је 33.7 милиона, а прошле године само 23.2 милиона. За 10 милиона динара мање а да при томе још није било спроведено смањење главнице од 9 на 3 милиона динара. Пословање је већ прошле године почело слабити.

Залиха робе редуцирана је од 8.4 на 4.9 милиона или готово на половину. А дужници спустили су се од 24.1 на 18 милиона што је опет у вези са смањењем послова. Код трговине ен грос смањење послова значи и смањење потраживања јер се послови добрим делом одвијају са платежним роком од неколико недеља или чак и месеца.

У вези са редуцијом пословања дотично залихе робе и потраживања редуциране су и обавезе. Акцепти су смањени од 6.8 милиона концем 1929 године на 3.2 милиона концем 1930. или на мање од половине. А повериоци су се спустили од 17.2 на 10.1 милиона. Смањењем залихе робе и смањењем потраживања подужење је са своје стране требало мање кредита у првом реду код банака.

Чисти добитак концем године износи 297 хиљада динара. Од тога је пренос из прошле године 173 хиљада; по томе пак је зарада прошле године износила 124 хиљада динара.

Управни одбор сачињавају г. г.: Теодор Гринфелд, Жига Ендрен, а Надзорни одбор г. г.: Др. Бранко Александер, Јосип Б. Дајч, Драгутин Фишер и Јосип Грос.

ДИОНИЧАРСКО ДРУШТВО ЗА РИБОГОЈСТВО Д. Д. — ЗАГРЕБ.

Рибогојство и рибарење у слатким водама једног дела Савске бановине игра знатну улогу. И то не само по рекама него нарочито по рибањацима. Природно и вештачко рибогојство у вештачким рибањацима нарочито је проширено у Словенији. Тамо је раније готово свако веће имање имало и свој рибањак. Да вештачки рибањаци добро рентирају види се и по томе што се баш сада код Брода уређује један нов, модеран рибањак који ће стати неколико милиона динара.

Риба се троши у земљи и извози. Поједини велики рибањаци извозе знатне количине рибе у ближе земље а нарочито у Немачку.

Да је рибогојство у Савској бановини знатнија грана привредне делатности види се довољно из пословања Дионичарског друштва за рибогојство, које билансира са скоро 30 милиона динара. Дионичка главница овог подужења износи 7.2 милиона динара. У управи седе и чланови из Будимпеште, Амстердама и Париза. То све показује да се ради о подужењу великих димензија.

Дионичарско друштво за рибогојство основано је 1907 године. Дионичка главница износила је 600.000 круна. Године 1911 повишена је на 1.2 милиона круна, 1918 на 1.8 милиона круна, а 1922 године претвара се у 450.000 динара услед измене круна за динаре у релацији 4:1. Године 1928 врши се валоризација инвестиција према закону из 1926 године, којом се добио износ од 9.973.904 динара. Од тога је дато фонду валоризације 3.223.704 динара. Посебном фонду је дозначен износ од 6.750.000 динара. Године 1929 тај се фонд додељује главници која тако износи 7.200.000 динара. Номинала акције износи сада 800 динара (уместо ранијих које су гласиле на 200 круна дотично 50 динара).

Дионичарско друштво за рибогојство спада у интересну сферу Мађарске кредитне банке и њених страних веза. Раније је и централа подужења била у Пешти; у Загреб се преселила тек после 1919 године.

Биланси за 4 последње године овако изгледају:

Актива.	1927 г.	1928 г.	1929 г.	1930 г.
	у хиљадама динара			
Благајна	56	51	75	69
Некретнине	485	9.853	9.853	9.853

Индустриј. жељезница	28	634	634	634
Инвентар	1.375	1.278	1.214	1.188
Ефекти	—	—	38	7.973
Складиште житарица	—	—	54	336
Господарство	—	—	16	82
Дужници	334	387	—	4.163
Роба	—	6.144	6.008	4.249
Губитак	101	—	—	—
Пасива.				
Главница	450	450	7.200	7.200
Фонд за повећање главнице	—	6.750	—	—
Ресерва валоризације	—	3.233	3.233	3.233
Повериоци	1.884	7.678	7.729	17.711
Добитак	—	201	281	250
Укупна биланса	2.381	18.349	18.518	28.551

Некретнине су после валоризације билансирани са 9.85 милиона динара. Подузеће има властите рибњаке у Кончаници, Пољани и Уљанику у површини од 2.870 катастралних јутара. Инвестиције прелазе нешто преко 10 милиона динара. Властита сретства износе 10.5 милиона : 7.2 милиона главница и 3.3 милиона резерве. По томе све су инвестиције покривене властитим сретствима.

Подузеће има и властиту индустријску жељезницу за превоз рибе до жељезничке станице. Прошле две године оно је подигло и складиште житарица да се бави и сејањем житарица на земљишту око рибњака.

У билансу за прошлу годину налазимо позицију ефекти са скоро 8 милиона динара. Није познато у коју су сврху набављени и који ефекти. Свакако та трансакција није у вези са пословањем самих рибњака. И о њој није у јавности ништа познато.

У билансу за прошлу годину налазимо и позицију дужници са преко 4 милиона динара дочим у билансу за 1929 годину дужници не износе нити динар. Залиха робе која је концем 1929 године билансирана са 6 милиона, прошле године билансирана је са 4.2 милиона. Можда 1929 године није чињена разлика између робе дужника, дотично је све било књижено на једном рачуну.

Повериоци су порасли за скоро 10 милиона динара што је у вези са порастом позиција у активи, нарочито позиције ефекти.

Пословни успеси бивају све то бољи. Пре 4 године још је исказан губитак. Последње 3 године годишњи добитак износи 200 до 250 хиљада динара.

Подузеће продуцира годишње до 120 вагона а иде се за тиме да се производња још знатно повећа.

У управи се налазе следећа г.г.: Ватрослав Хондл, Бруно в. Балог (Будимпешта), Деметар Костиал-Живановић, Д-р Милан Врбанић, Едмон Мајкснер, Алард Пиерсон (Амстердам), Пиер Шејсон (Париз), Лудвиг Кугел (Велики Зденци) Барон Андрија Херцог (Будимпешта), Барон Ђуро Улман (Будимпешта), Геза Хирш (Будимпешта), Д-р Бела ф. Долорански (Будимпешта). Директор је Лудвиг Кугел.

ПРВО ЈУГОСЛАВЕНСКО ТРАНСПОРТНО Д. Д. ШЕНКЕР И КОМП. — ЗАГРЕБ.

Пре рата ми смо имали веома мало наших подузећа која су се бавила транспортним пословима. Нарочито пословима са иноземством. Све што смо имали било је неколико подузећа за превоз покућства.

Транспортни посао је један неопходни инструмент данашње трговине. Ако један наш извозник има да отпреми у Немачку или коју другу државу извесну робу, ако нема

тамо уске пословне везе, мора се обратити једном транспортном подузећу које ће ту пошљку да инстрадира, да обави све царинске формалности и да евентуално врши и инкасо. Слично је и са иноземством које код нас пласира своје продукте.

После рата ми смо добили великих транспортних подузећа, која су у ствари афилијације страних концерна. Можда да ни у једној привредној бранши наш елемент није тако слабо заступан као у транспортној. Сва подузећа те струке која код нас раде, па имала она и звучна наша имена или југославенски привесак, у страним су рукама. Признајемо да ни код једне бранше није тако тешко оснивати нова самостална подузећа као код транспортне. Да би једно такво подузеће могло одговарати захтевима својих комитетата, апсолутно је потребно да у свим важнијим центрима, која долазе у обзир за трговину дотичне земље, има уске везе, по могућности властите филијале односно афилијације. Ни један привредник неће да ради са неколико транспортних подузећа већ према својим пословним релацијама.

Неколико великих страних транспортних концерна подржава код нас своје афилијације. Нека и у форми акционарских друштва као Блум и Попер, Каро и Јелинек, С. и В. Хофман те Шенкер и Комп.

Велико интернационално транспортно подузеће основано је код нас 1920 године афилирано подузеће под именом Прво југославенско транспортно д. д. Шенкер и Ко. Седиште подузећа је у Загребу а у Београду, Марибору, Јасеницама, Сушаку, Солуну, Суботици и Новом Саду подржава филијале.

Диоичка главница од 1.5 милиона динара потпуно је уплаћена. Код подузећа суделује и Југославенска банка.

Биланси за 4 последње године овако изгледају :

Активна.	1927 г.	1928 г.	1929 г.	1930 г.
	у хиљадама динара			
Благајна	677	1.304	916	569
Валуте	18	102	46	222
Ефекти	—	—	67	10
Инвентар	422	365	300	298
Дужници	13.480	15.104	13.669	14.153
Губитак	211	—	—	—
Пасива.				
Главница	1.500	1.500	1.500	1.500
Повериоци	12.602	14.869	13.235	13.389
Резерва	30	30	50	50
Добитак	—	9	29	90
Укупна биланса	14.799	16.876	15.000	15.436

Упада у очи сразмерно јача залиха готовине. То је у вези са природом пословања. Колико централа толико филијале, морају имати већу готовину, у првом реду ради плаћања царине и трошкова подвоза који се код нас врше само уз готово.

Инвестиција, осим нешто инвентара, подузеће нема. Нема ни својих складишта што је често случај код сличних подузећа. Робу коју има да прими или одашаће, оно депонира или у жељезничким магацинима или у јавним складиштима дотично одмах одвози у приватна складишта.

Дужници су доста знатни и покривају се повериоцима. Велика подузећа имају редовито рачуне код транспортних подузећа пак се обрачунавање врши периодично.

Поред тога обрачунавања са филијалама односно афилираним подузећима иноземства врше се месечно или квартално. Услед тога у биланси видимо знатна потраживања али и знатне обавезе.

Пословни успех последњих година знатно се побољшава. Требао је утрошити много труда и енергије и жртво-

вати знатна сретства док се је подuzeће изградило. Интереснo је да су пословни успеси бољи ових последњих година кад је наш промет са иноземством много слабији него ранијих година. Рационализација је проведена и у транспортној бранши и она је дала повољне резултате.

Још у 1927 години исказан је губитак од 211 хиљада динара. Године 1928 већ имамо добитак од 9 хиљада а 1929 године од 29 хиљада. У прошлој години добитак већ расте на 90 хиљада динара.

Рачун губитка и добитка пружа следећу слику :

Губитак.	1927 г.	1928 г.	1929 г.	1930 г.
	у хиљадама динара			
Трошкови и порези	7.142	6.781	6.145	6.022
Отписи	—	—	737	104
Добитак	—	9	29	96
Пренос губитка	140	211	—	—

Добитак.

Приходи експедиционог посла	7.071	7.002	6.903	6.193
Пренос добитка	—	—	—	29
Губитак	211	—	—	—

Приходи су смањени. Али су смањени и издаци. Упада у очи да је 1929 године отписано за 737 хиљада динара. Нека потраживања која су се вукла неколико година била су отписана, због чега се има сада чиста ситуација. Иначе би те године добитак био знатан. И прошле године отписано је за 100 хиљада динара.

У управи налазе се следећа г.г.: Даниел Димовић, Д. Хоскес, Едо Марковић, Јакоб Шпилман, Дамњан Бранковић, Јулиус Локте, Ернест Ружински, Георг Карпелес-Шенкер; директор је г. Игнац Хенигсфелд.

Trgovačko prometno d. d., Zagreb

Račun izravnanja na dan 31. decembra 1930.

Aktiva		Pasiva	
	Динара		Динара
Blagajna	177.930.42	Dionička glavница	9,000.000.—
Roba	4,866.973.30	Redovita pričuva	425.000.—
Menice	154.334.30	Porezna pričuva	100.000.—
Vrednosni papiri	10.000.—	Prihvati	3,238.400.56
Našastar	1.—	Verovnici	10,113.204.78
Dužnici	17.965.796.13	Dobitak:	
		prenos iz godine 1929	173.202.97
		za godinu 1930	124.326.84
Укупно	23,174.135.15	Укупно	23,174.135.15

Račun gubitka i dobitka na dan 31. decembra 1930.

Gubitak		Dobitak	
	Динара		Динара
Upravni troškovi, porezi i dr.	2,225.161.37	Prenos dobitka iz 1929	173.202.97
Kamat	512.974.22	Dobitak na robi	3,509.174.28
Otpisi neutj. tražbina	646.711.85		
Dobitak:			
prenos iz god. 1929	173.202.97		
za god. 1930	124.326.84		
Укупно	3,682.377.25	Укупно	3,682.377.25

Српски кредитни завод д. д. у Бос. Градишци

Активна

Рачун изравнања на дан 31. децембра 1930. год.

Пасива

	Динара		Динара
Готовина	524.397,98	Деоничарска главница	2.000.000,—
Вредносни папири	308.219,—	Резервни фонд	1.002.250,—
Вредности мировинског фонда	47.250,—	Мировински фонд	323.918,20
Менице	13.191.509,85	Новчани улози:	
Дужници	2.373.317,20	на уложне књижице	6.998.260,09
Некретнине	35.000,—	по текућем рачуну	1.274.349,50
Кауције	110.000,—	Веровници	1.129.179,47
Оставе	5.639.365,97	Неподијнута дивиденда	156.428,15
Дужници по жиро акцентима	235.000,—	Реесконт	2.712.051,—
		Преносне ставке	437.711,85
		Полагачи кауција	110.000,—
		Остављачи остава	5.639.365,97
		Жиро акценти	235.000,—
		Чист добитак:	
		пренос из 1929. године	14.571,60
		добитак за 1930. годину	430.974,17
	Укупно 22.464.060,—		Укупно 22.464.060,—

Губитак

Рачун губитка и добитка на дан 31. дец. 1930. год.

Добитак

	Динара		Динара
Камата	765.585,25	Пренос из 1929. године	14.571,60
Порез	232.437,45	Камате	1.524.142,92
Трошкови	380.917,16	Разни приходи	289.231,11
Добровољни прилози	3.460,—		
Чист добитак	445.545,77		
	Укупно 1.827.945,63		Укупно 1.827.945,63

У П Р А В Н И О Д Б О Р

Н А Д З О Р Н И О Д Б О Р

Прво југославенско транспортно д. д. Шенкер и комп. - Загреб

Активна

Рачун изравнања на дан 31. децембра 1930. год.

Пасива

	Динара		Динара
Готовина у благајни	596.925,20	Дионичка главница	1.500.000,—
Стране валуте	222.423,26	Веровници	13.789.883,92
Ефекти	10.000,—	Причувна заклада	50.000,—
Инвентар	298.250,—	Добитак	96.245,43
Дужници	14.153.732,75		
Преносне ставке	154.798,14		
	Укупно 15.436.129,35		Укупно 15.436.129,35

Губитак

Рачун губитка и добитка на дан 31. дец. 1930. год.

Добитак

	Динара		Динара
Управни трошкови и порези	6.022.154,75	Пренос добитка из год. 1929.	29.697,63
Отпис неутјеривих тражбина	104.358,70	Приходи од експедиционог посла	6.193.061,25
Добитак	96.245,43		
	Укупно 6.222.758,88		Укупно 6.222.758,88

У П Р А В Н И О Д Б О Р

Н А Д З О Р Н И О Д Б О Р